

*БЕЗРУКОВА Н. В., кандидат економічних наук, доцент
СВІЧКАРЬ В. А., кандидат економічних наук
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка
Україна, м. Полтава*

РОЛЬ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Ключовою тенденцією, що характеризує процеси світового розвитку на початку ХХІ століття стала глобалізація. Її суть – у різкому розширенні і ускладненні взаємозв'язків і взаємозалежностей як людей, так і держав, що виражається в процесах формування планетарного інформаційного простору, світового ринку капіталів, товарів і робочої сили, в інтернаціоналізації проблем техногенного впливу на природне середовище тощо.

Слід розуміти, що феномен глобалізації виходить за суто економічні рамки, й охоплює практично всі сфери суспільної діяльності, включаючи політику, ідеологію, культуру, спосіб життя, а також самі умови існування людства. До передумов глобалізаційних процесів належать: інформаційна революція, яка забезпечує технічну базу для створення глобальних інформаційних мереж; інтернаціоналізація капіталу і жорсткість конкурентної боротьби на світових ринках; дефіцит природних ресурсів і загострення боротьби за контроль над ними; демографічний вибух, а також посилення техногенного навантаження на природу і розподіл зброї масового знищення, що збільшує ризик загальної катастрофи. Зазначені факти, незважаючи на їх різноманітність, тісно пов'язані між собою, а їх взаємодія визначає складний і суперечливий характер глобалізаційних процесів. Інформаційні технології створюють реальну можливість для різкого прискорення економічного, наукового, культурного розвитку планети, для об'єднання людства в співтовариство, що усвідомлює свої інтереси і відповідальність за долю світу.

Глобалізація – це об'єктивний процес зближення, інтернаціоналізації, взаємозалежності у всіх сферах життя країн і народів нашої планети. Науково-технічна революція – найважливіший глобальний фактор, який в корені змінює всю структуру сучасного виробництва і життя людей, а також місце держави у світовій системі [1, с. 24].

Інформаційна революція створила глобальний інформаційний простір, який характеризується незмірно великими потоками інформації, можливостями її використання, гігантським впливом на всі життєві процеси, свідомість і поведінку людей. Боротьба за інформаційний простір стає одним з найважливіших факторів у сучасній геополітиці. Глобалізація призводить до посилення взаємозв'язку та інтеграції людських спільнот: підвищення ролі наднаціональних і транснаціональних структур та інших учасників системи міжнародних відносин.

Глобалізація веде до загострення соціально-політичних проблем як в країнах, що розвиваються, так і в розвинених країнах. Зміна структури виробництва і переміщення масового випуску трудомістких видів товарів у «Третій світ» завдало удару по традиційним галузям цих країн, викликавши там закриття багатьох підприємств і зростання безробіття. Феномен деіндустріалізації призвів до утворення депресивних анклавів, посиливши соціальне розшарування суспільства. Дестабілізуючими факторами є також нові форми зайнятості (індивідуалізація умов найму, тимчасові контракти) і глобалізація ринку робочої сили. Приплив дешевої робочої сили ззовні загострив конкуренцію на ринку праці розвинених країн, що призвело до ускладнення міжетнічних відносин і посилення націоналізму в цих країнах [1, с. 36].

Загострення кризових ситуацій, в міру розвитку глобалізації, висуває на перший план проблему регулювання стихійних процесів з метою адаптації людства до нових умов існування. Вирішальне значення тут набувають сили, здатні контролювати стихійні процеси та вносити в них елементи впорядкованості та цілеспрямованості.

Слід зазначити, що в умовах глобалізації відбуваються зміни у функціях держави. Тут можна виділити два аспекти: роль інституту держави у світовому співтоваристві і всередині окремої країни.

Відносно першого переважає думка, що інтеграційні процеси в економіці, глобалізація фінансового ринку веде до «стирання» державних кордонів, до ослаблення державного суверенітету у фінансовій сфері. Але незважаючи на зрослу могутність і відносну незалежність від держави найбільших суб'єктів ринку – транснаціональних структур, останні не в змозі регулювати стихійні процеси світового ринку, які набувають все більш непередбачуваний характер, і змушені спиратися на інститут держави. Роль цього інституту на міжнародному рівні посилюється.

Однак на сучасному етапі розвитку глобальної економіки проявляється тенденція до перенесення частини державних функцій

на наддержавний рівень – рівень міжнародних організацій. Крім цього, розвиток процесів глобалізації підштовхує держави до все більшої координації їх політик у галузі правового регулювання інформаційного простору, екології, боротьби з тероризмом, наркобізнесом і злочинністю. Така координація, не послабляючи зовнішньополітичну роль сучасної держави, вимагає посилення тієї сторони інституту державної влади, яка пов'язана з міжнародним співробітництвом і розвитком [2].

Не менш важливі зміни відбуваються у функціях держави всередині країни. В умовах глобалізації суспільство відчуває зростаючі перевантаження, які викликані ослабленням або розривом традиційних економічних і соціальних зв'язків, соціальним розшаруванням, міжетнічними і міжконфесійними конфліктами. Звідси – посилення історичної ролі держави як гаранта соціальної стабільності, покликаного забезпечувати насамперед необхідну допомогу найбільш вразливим категоріям населення і захищати суспільство від хвилі насильства, злочинності і терору, що здобуває глобальні масштаби.

Особливу проблемність представляє питання про можливості та ефективність втручання держави в економіку в умовах глобалізації. Провідні в економічному плані країни змушені коректувати свою економічну (зокрема промислову) політику. Її завданням, більшою мірою, стає створення оптимальних умов для інноваційного розвитку своєї країни. Це включає такі напрями: підвищення науково-технічного потенціалу, інтелектуального та професійного рівня робочої сили, стимулювання інноваційної інфраструктури (технологічних парків, венчурних фондів і ризикових фірм, бізнес-інкубаторів), яка необхідна для розширення коопераційних зв'язків між фінансовими інститутами, фірмами, науковими установами, системою підготовки і перепідготовки кадрів [3, с. 254].

Отже, відмінною особливістю оптимальної стратегії держави в умовах глобалізації є те, що вона не підминає під себе суспільство, а все більш тісно кооперується з ним, делегуючи частину своїх повноважень місцевому самоврядуванню та організаціям громадянського суспільства. Тісна співпраця державних органів із профспілками, асоціаціями підприємців, екологами, іншими громадськими організаціями дозволяє консолідувати суспільство, активізувати творчі сили нації на самому низовому і масовому рівні, адекватно підходити до вирішення соціальних проблем, ефективно контролювати дії бюрократичного апарату і боротися з корупцією. Це дозволяє говорити про тенденції до соціалізації ролі держави у

відповідь на виклики глобалізації, що є передумовою успішної інтеграції національного суспільства у світове співтовариство. Парадокс глобалізації полягає в тому, що чим багатші і міцніші внутрішні зв'язки суспільства, чим вищий ступінь його економічної та соціальної консолідації, чим повніше реалізуються його внутрішні ресурси, тим успішніше воно здатне використати переваги інтеграційних зв'язків і адаптуватися до умов глобального ринку.

Проблема консолідації суспільства та соціалізації функцій держави набуває більшої актуальності у кризових ситуаціях, в яких знаходиться країна. Це прямо стосується України, в якій глибоку системну кризу підсилено світовою фінансовою кризою, в епіцентрі якої опинилася наша країна [4].

Глобалізація вимагає об'єднання зусиль усіх держав у вирішенні глобальних проблем. У такій ситуації зростає роль ООН та інших міжнародних організацій у розробці програм розвитку світу, але можливо і виникнення принципово нових міжнародних структур, здатних вирішити ці проблеми. Глобалізація нівелює відмінності між внутрішньою і зовнішньою політикою держави, змушуючи політичну еліту більш ретельно прораховувати вигоди і недоліки участі країни в глобальній політичній та економічних системах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білорус О. Г. Глобалізація і безпека розвитку / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко, М. О. Гончаренко, В. А. Зленко, О. В. Зернецька, А. І. Кудряченко, Ю. М. Мацейко, В. Є. Новицький, Ю. М. Пахомов. – К.: КНЕУ, 2001. – 734 с.
2. Сіденко С. Соціально-економічний вимір сучасної глобалізації [Електронний ресурс] / С. Сіденко. – Режим доступу: http://www.kneu.kiev.ua/journal/ukr/articles/2014__1_Sidenko_UKR.pdf.
3. Столярчук Я. М. Глобальні асиметрії економічного розвитку: монографія / Я. М. Столярчук. – К.: КНЕУ, 2009. – 302 с.
4. Философия современной глобализации [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/journal/ukr/article/118%&&332.html>.